

Naar een prijsvraagcultuur in Nederland met Architectuur Lokaal

1 april 1997 – 1 september 2022

Het Steunpunt Ontwerpwedstrijden is op 1 april 1997 opgericht in Perscentrum Nieuwspoor, als gevolg van het Convenant Ontwerpwedstrijden op het gebied van architectuur, stedenbouw, landschaps- en interieurarchitectuur.

Het Steunpunt werd ondergebracht bij Architectuur Lokaal, onafhankelijk landelijk kenniscentrum voor cultureel opdrachtgeverschap en architectuurbeleid. De werkzaamheden van het Steunpunt werden na 25 jaar afgesloten in 2022.

Onrust in 1995

Tot 1 april 1997 bestonden in Nederland voor wedstrijden onder architecten dan wel projectontwikkelaars geen algemene regelingen of afspraken met een breed draagvlak. Deze zijn gemaakt nadat in 1995 door alle partijen aandacht werd gevraagd voor de problemen die zij bij de selecties ondervonden. BNA organiseerde een boycotactie tegen 'slecht georganiseerde wedstrijden' en bracht het *Zwartboek meervoudige opdrachten* uit.¹ Architectuur Lokaal het debat *Prijsvraag en Antwoord* om de problematiek bij publieke opdrachtgevers onder de aandacht te brengen.² NEPROM constateerde dat, ondanks zijn eerdere aanbevelingen, de situatie voor ontwikkelingscompetities niet was verbeterd.³ Gemeenten maakten, mede om de opkomende Europese aanbestedingsregels te ontwijken, steeds meer gebruik van zogenoemde architectenlijstjes, waardoor eerlijke concurrentie en de toegang tot opdrachten voor jonge architecten werden belemmerd.

Convenant 1997: prijsvragen en meervoudige opdrachten architectuur

In reactie hierop nam Rijksbouwmeester Wytze Patijn het initiatief om te komen tot structurele verbeteringen in samenwerking met belanghebbende partijen. Dit resulteerde in het *Convenant Wedstrijden op het gebied van architectuur, stedebouw en landschapsarchitectuur* voor de periode 1997-2001.⁴ Doel van het convenant was het creëren van een wedstrijdcultuur in Nederland en het stimuleren van het inzetten van ontwerpwedstrijden bij ruimtelijke opgaven van cultureel belang. Daarbij werd ervan uitgegaan dat zowel uitschrijvers als deelnemers belang hebben bij gelijke kansen en duidelijkheid over de procedure, de beoordelingscriteria en de verhouding tussen de te leveren prestatie en de beloning.

Kompas in plaats van ANP en RMO

Het Convenant markeerde het begin van een zich gestaag ontwikkelende wedstrijdcultuur in Nederland. De uitvoering kreeg gestalte via de medewerking van alle partijen aan de handleiding en voorbeeldmodellen *Kompas bij prijsvragen en meervoudige opdrachten* en een *Steunpunt Ontwerpwedstrijden*, als onderdeel van het Convenant. Deze handleiding *Kompas* werd geïnitieerd door STAWON BNA, opgesteld door een begeleidingscommissie onder voorzitterschap van voormalig RBM Tjeerd

¹ *Zwartboek meervoudige opdrachten*, BNA 1995.

² [Prijsvraag en antwoord](#), debat, verslag en cd rom, 1995.

³ Ir C.E.C. de Reus, (aankomend) voorzitter NEPROM, *Speech bij de ondertekening van het Convenant 2001-2004 en de uitreiking van het eerste exemplaar Kompas bij Ontwikkelcompetities*, 16 mei 2001.

⁴ *Convenant Wedstrijden op het gebied van architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur en interieurarchitectuur voor de periode 1997-2001*, in 2001 verlengd tot mei 2005. Ondertekenaars: ministeries van VROM, OCW, LNV, VenW, BuiZa en Defensie alsmede Aedes, AVBB (nu Bouwend Nederland), BNA, BNI, bnSP, NEPROM, NVTL, ONRI en VNG.

Dijkstra en vastgesteld door de bestuurlijke werkgroep o.l.v. de RBM.⁵ STAWON vroeg Architectuur Lokaal de eindredactie te verrichten. Uitgeverij 010 en STAWON droegen het *Kompas* in 2000 aan Architectuur Lokaal over. De Convenantpartijen spraken af, hun achterban te adviseren in de toekomst uitsluitend deel te nemen aan procedures die waren opgesteld op grond van *Kompas*.

In Nederland was de regelgeving voor ontwerp opdrachten vanaf 1972 eenzijdig vastgelegd door de bonden van ontwerpende disciplines in de *Algemene Nederlandse Prijsvraagregelen ANP* en in de *Regeling Meervoudige Opdrachten RMO*. Uitschrijvers konden hun procedures vrijblijvend voorleggen aan de PPC, de Permanente Prijsvragen Commissie van de BNA. De ondertekening van het Convenant had consequenties voor de beide regelingen ANP en RMO; de BNA liet ze vervallen met de komst van het Convenant, waarvan *Kompas* deel uitmaakte.

Steunpunt Ontwerpwedstrijden

Het Steunpunt Ontwerpwedstrijden werd op grond van het Convenant, op 1 april 1997, ondergebracht bij Architectuur Lokaal. De taakstelling was vierledig:

1. algemene vraagbaak- en stimuleringsstaak,
2. adviseren en professionaliseren van uitschrijvers,
3. documentatie, evaluatie en periodieke rapportages en
4. publiciteit en voorlichting.

Architectuur Lokaal financierde het Steunpuntwerk tot 2013 uit een instellingssubsidie uit het cultuur- en architectuurbeleid van het rijk. Hiernaast leverden de belanghebbende partijen in 2001-2004 een bescheiden jaarlijkse bijdrage. In de jaren 2013-2016 werden projectmatige activiteiten gerealiseerd in de context van de Actie Agenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp (AAARO). Van 2017-2022 is het werk vanuit eigen middelen van Architectuur Lokaal gefinancierd. Uitgangspunt was hierbij dat de diensten van het Steunpunt kosteloos toegankelijk konden blijven voor iedereen.

Convenant 2001: meervoudige opdrachten projectontwikkeling

Het Convenant beoogde tevens de situatie voor de selectie van projectontwikkelaars te verbeteren. Projectontwikkeling was sterk opgekomen. In opdracht van de RBM verrichtte Architectuur Lokaal onderzoek om voor deze selectieprocedures te komen tot een tweede handleiding, *Kompas bij ontwikkelingscompetities*.⁶ Architectuur Lokaal gaf de handleiding in 2001 in eigen beheer uit.

In de evaluatie van het Convenant in 2001 door de Erasmus Universiteit werd geconcludeerd dat *Kompas* en Steunpunt goed functioneerden.⁷ Meer aandacht werd nodig geacht voor:

1. bekendheid onder uitschrijvers en ontwerpers. Deze aanbeveling resulteerde onder meer in verdere ontwikkeling van het Steunpunt Ontwerpwedstrijden tot een kenniscentrum dat maatwerk levert, en tot een aparte website. Pogingen, te komen tot enige verplichting of keurmerk hadden niet tot overeenstemming tussen de belanghebbende partijen geleid.
2. verbetering van de situatie van ontwikkelingscompetities in Nederland. Deze aanbeveling leidde tot een tweede Convenant voor de periode 2001-2004, waarin opgenomen het *Kompas bij ontwikkelingscompetities*. Het aantal Convenantpartijen werd uitgebreid tot negen koepels en zes ministeries.

⁵ *Kompas bij prijsvragen en meervoudige opdrachten* (1997) werd opgesteld o.l.v. de commissie Dijkstra (vm. RBM) en de bestuurlijke werkgroep van RBM Patijn. In beide commissies waren belanghebbende koepels vertegenwoordigd.

⁶ *Kompas bij Ontwikkelingscompetities*, Architectuur Lokaal 2001. Ook dit *Kompas* werd opgesteld o.l.v. de commissie Dijkstra (vm. RBM) en de bestuurlijke werkgroep van RBM Patijn/Coenen. In beide commissies waren belanghebbende koepels vertegenwoordigd.

⁷ *Eer en opdracht. Verslag van een onderzoek ten behoeve van de evaluatie van het Convenant Ontwerpwedstrijden*, Teunis IJdens, Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen i.o.v. ministerie van OCW, 2001.

3. meervoudige opdrachten in het kader van aanbestedingen van de EU-Dienstenrichtlijn. De problematiek rond de Europese aanbestedingen zou in 2008 actueel worden.

Opkomst Europese aanbestedingen

De *Kompassen* waren gebaseerd op het *Uniform Aanbestedingsreglement UAR*, nationale regelgeving waarmee de Europese aanbestedingsrichtlijnen voor werken en diensten in Nederland werden geïmplementeerd. Deze beide richtlijnen zijn in 2004 samengevoegd tot de *Richtlijn EG 2004/18/EC* voor overheidsopdrachten voor werken, leveringen en diensten. In plaats van het UAR trad in 2005 het *Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten BAO* in werking. Het ministerie van EZ richtte in 2005 het kenniscentrum PIANOo Professioneel en Innovatief Aanbesteden, Netwerk voor Overheidsopdrachtgevers op voor de periode tot 2008.⁸ Doel van PIANOo is om de naleving van de aanbestedingsregels te verbeteren en de aanbestedingspraktijk van aanbestedende instanties te professionaliseren. *PIANOo Expertisecentrum voor Aanbesteden* is in 2001 geëvalueerd en voortgezet. Sinds 2013 is PIANOo gehuisvest bij het ministerie van EZ. TenderNed, in 2006 overgenomen van ProRail, moet het nationale systeem voor elektronisch aanbesteden in Nederland worden ter ondersteuning van aanbesteders (5.000 aanbestedende diensten en 100.000 ondernemingen). TenderNed is in de opbouwfase, de ontwikkeling ervan is ondergebracht bij PIANOo. Het systeem wordt opgeleverd in aansluiting op de nieuwe Aanbestedingswet.⁹ Deze is per 1 april 2013 in werking getreden.

Nieuwe initiatieven

Na 2005 richtten BNA en NEPROM zich versterkt op de aanbestedingsprocedures voor de eigen branche. BNA stelde de *Werkmap* op ten behoeve van een goed verloop van architectenselecties; Neprom stimuleerde de totstandkoming van de *Reiswijzer* voor de selectie van projectontwikkelaars bij gebiedsontwikkeling. Het ministerie van VROM publiceerde deze uitgave in 2007 in samenwerking met VNG, IPO, Neprom en het ministerie van Financiën. Hiernaast hanteerde de Rijksgebouwendienst een eigen leidraad voor rijksopdrachten en waren er allerlei andere procedures in omloop.

Periode 2006 - 2008

Na beëindiging van de Convenanten en de regie vanuit de Rijksbouwmeester zette het Steunpunt Ontwerpwedstrijden in 2006 de stand van zaken op een rij. Het constateerde een aantal problemen bij aanbestedingen voor architectuur- en projectontwikkelingsopdrachten.¹⁰

Zo bleef het gebruik van de *Kompassen* achter bij de praktijk door vrijblijvendheid. Het toepassen van de voorbeeldmodellen of van enige andere richtlijn, is niet verplicht. Met het vervallen van het UAR waren de *Kompassen* niet meer actueel; het UAR was niet langer relevant voor nieuwe opdrachten van aanbestedende diensten. De *Kompassen* waren niet gericht op de voorafgaande selectiefase bij aanbestedingen conform BAO. Het commitment van de Convenantpartijen raakte daardoor verloren, evenals het overzicht van opdrachtgevers op al die nieuwe leidraden. Ook ontstond verwarring over ondersteunende instellingen: naast het Steunpunt Ontwerpwedstrijden en PIANOo waren er de Regieraad Bouw, Europees Aanbesteden, Aanbestedingenkalender en TenderNed, die allen nieuwe en steeds meer digitale handreikingen ontwikkelden.

Gemeenten bleken onzeker over de Europese selectieprocedures en verloren deskundigheid door intern verloop. Juridisering en uitbesteding van de procedures aan commerciële adviseurs nam toe. Knelpunten in de praktijk waren prijs/kwaliteitsafwegingen, wegvallen van persoonlijk contact tussen opdrachtgever en opdrachtnemer, gebrek aan marktkennis bij opdrachtgevers en het betrekken van

⁸ Staatscourant 12 oktober 2005, nr. 198, pag. 9

⁹ Brief minister EZ Maria van der Hoeven aan TK 16 mei 2008 kenmerk EP/EMC/8056477.

¹⁰ *8e Rapportage van het Steunpunt Ontwerpwedstrijden, 1-1-2005 / 1-1-2006*, uitgave Architectuur Lokaal, maart 2006.

de bevolking. Jonge architecten hadden moeite toegang tot opgaven te verkrijgen. Tenslotte kwamen er ook nog nieuwe aanbestedingsvormen op, zoals geïntegreerde contacten.

Architectuur Lokaal kwam eind 2007 met Rijksbouwmeester Mels Crouwel overeen, het initiatief te nemen tot de actualisering van *Kompas*. In 2008 stelde Architectuur Lokaal een commissie in van onafhankelijke adviseurs en vertegenwoordiging ARBM met het doel te komen tot verbetering van de aanbestedingsprocedures, onder meer door vereenvoudiging en digitalisering van *Kompas* in *Kompas Light*.¹¹

Onrust en politiek in 2008

In 2008 ontstond opnieuw onrust onder architecten. Zij zochten publiciteit over de problemen die zijn bij aanbestedingen ondervonden. Sommigen 'staakten', evenals in 1995, hun deelname aan selectieprocedures; anderen, zoals Atelier Kempe Thill richtten zich tot de politiek. De Tweede Kamer agendeerde de aanbestedingsproblematiek voor architectuur en projectontwikkeling.

Architectuur Lokaal nam het initiatief tot de 1^e *EU Aanbestedingendag* en organiseerde deze landelijke bijeenkomst in hernieuwde afstemming met Rijksbouwmeester Liesbeth van der Pol en betrok BNA, VNG en Neprom daarbij. Dit voornemen werd door de ministers van VROM en OCW aan de Tweede Kamer overgebracht bij het debat over de *Architectuurnota 2009-2012*.¹² De minister van OCW: "Op basis van de uitkomsten van dit debat moeten wij beoordelen of (...) ontwerprijstvragen een meer verplichtend karakter zouden moeten krijgen."¹³ De minister van VROM: "Via een leidraad en een actieve rol van de Rijksbouwmeester willen wij er zorg voor dragen dat andere opdrachtgevers [dan *de rijks-overheid, red.*] beter inzien wat de mogelijkheden zijn. (...) In het voorjaar willen wij een leidraad hebben waaruit blijkt dat er meer mogelijk is en waarin meer informatie wordt gegeven over die mogelijkheden."¹⁴

Bij de *EU Aanbestedingendag* agendeerden partijen op grond van de enquête onder betrokkenen, vijf agendapunten: integriteit, nieuw talent, persoonlijk contact, prijs-kwaliteitsafwegingen en vrijblijvendheid.¹⁵

Steunpunt Architectuuropdrachten & Ontwerpwedstrijden

Bij de *EU Aanbestedingendag* van Architectuur Lokaal en Rijksbouwmeester bepleitte BNA een kenniscentrum aanbesteden en stelde een meldpunt in voor klachten over de selectieprocedures. De Rijksbouwmeester riep BNA, Neprom, VNG, PIANOo en Architectuur Lokaal op om gezamenlijk tot verbeteringen te komen en richtte hiertoe een Regiegroep in onder haar voorzitterschap. In het blad voor de Rijkshuisvesting werd opgemerkt: "De actieve betrokkenheid van het Atelier Rijksbouwmeester duurt overigens zolang als strikt noodzakelijk. Wanneer de 'rust' is weergekeerd en de zaken duidelijk geregeld zijn wordt de praktijk weer overgelaten aan gespecialiseerde instellingen als Architectuur Lokaal en PIANOo én aan de lokale overheden, architecten en ontwikkelaars natuurlijk."¹⁶

De Rijksbouwmeester adviseerde om de activiteiten van het Steunpunt voort te zetten. Dit advies werd overgenomen door de ministers van OCW, ELI en IenM. Op basis hiervan kwam Architectuur Lo-

¹¹ Zgn. *Aanbestedingenclub (2008-2014)*, David Orobio de Castro (Stibbe), Carel de Reus (voorheen o.a. directievoorzitter Synchron, voorzitter NEPROM, bestuurslid Architectuur Lokaal), Jan Brouwer (vh Rijksadviseur Infrastructuur), Cilly Jansen (Architectuur Lokaal).

¹² *Een cultuur van ontwerpen. Visie architectuur en ruimtelijk ontwerp*, Ministerie OCW, VROM, LNV, V&W, september 2008. Architectuurnota voor de periode 2009-2012.

¹³ *Architectuur en Ruimtelijke Ordening, Verslag van een algemeen overleg* d.d. 8 oktober 2008, Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2008-2008, 31535 nr.3), vastgesteld 18 november 2008, p. 18.

¹⁴ Ibid noot 11, p. 26.

¹⁵ [Vragenlijstje en debat](#), EU Aanbestedingendag, gehouden 4 december 2008.

¹⁶ [Europees aanbesteden benaelt ergens tussen droom en daad in](#), Jaap-Jan Berg in: SMAAK 40, februari 2009, pp 26 t/m 29.

kaal een werkplan overeen met partijen voor de jaren 2010-2012. Het plan was gericht op actualisering en digitalisering van de Kompassen en versterkte inzet van de ondersteuning aan opdrachtgevers.

De partijen in de Regiegroep onderschreven het voornemen van het Steunpunt, haar naam te wijzigen in 'Steunpunt Architectuuropdrachten en Ontwerpwedstrijden'.¹⁷ In 2013 werden de rechten van de KOMPASSEN aan Architectuur Lokaal overgedragen door de Ministeries van IenM, BZK, EZ, OCW en OCW, PIANOo (projectorganisatie van Ministerie EZ), VNG, BNA, Marco van Bon (AENEAS Software), Joost van Grinsven (grafisch ontwerp) en Vladimir (SESAM). BNA hief zijn meldpunt op t.g.v. het Steunpunt Architectuur Lokaal.

Acties 2009-2022

Architectuur Lokaal nam het voortouw bij tal van acties, publicaties en diensten binnen een samenhangende systematiek en bood advies en ondersteuning / light mediation aan opdrachtgevers.

Digitaal

- Database met alle architectuuropdrachten van juli 2005 (zowel EU als nationale aanbestedingen van architectendiensten, prijsvragen, ontwikkelcompetities en werken met een volledige ontwerpcomponent) tot en met juli 2022, via dagelijkse handmatige verzameling van de procedures uit aanbestedingskalenders TED (EU) en de aanbestedingskalender; later ook TenderNed (nationaal) en incidentele prijsvragen. De procedures werden gevolgd tot en met de gunningen, die in de database werden opgenomen.¹⁸
- Portal <http://www.ontwerpwedstrijden.nl> volledig vernieuwd en geactualiseerd.
- Dagelijkse toetsing van nieuw aangekondigde procedures; (gevraagd en ongevraagd) aanbevelingsbrieven voor elke aangekondigde architectendiensten vanaf 2008, publicatie daarvan op de website van het Steunpunt.
- Ontwikkeling en publicatie van digitaal *Kompas light bij architectendiensten* met aanbevelingen, toelichtingen, formats (2009); update na 1 jaar ervaring (2010) in de praktijk.
- Ontwikkeling en publicatie van digitaal *Kompas light bij prijsvragen*, incl. Open Oproep (lichte voorselectie).
- Ontwikkeling en publicatie digitaal *Kompas light Ontwikkelcompetities* met aanbevelingen, toelichtingen, formats.
- Ontwikkeling en publicatie van digitaal *Kompas light Design Build* met aanbevelingen en toelichtingen.
- Ontwikkeling en publicatie *Kompas naar duurzaamheid*.
- Ontwikkeling en publicatie van digitale *KompasWijzer*, hulpmiddel voor opdrachtgevers bij het kiezen van een geschikte (bouw)organisatievorm en de gerelateerde Algemene Voorwaarden.
- Actualisering omvatten als gevolg wijziging Aanbestedingswet 2012 per 1 juli 2016 (2019).
- Ontwikkeling en publicatie SESAM, tweetalige digitale statistiekmodule.

¹⁷ Regiegroep RBM (2009-2013): Frits van Dongen (Min. BZK/CRA/RBM), Andre Mol (Min. BZK/RBM), Jan Brouwer (Min. BZK), Gudrun van Oirschot (Min. BZK/RGD), Hans ten Hoeve (Min. I&M), Larissa Ensink (Min. EZ), Carel de Reus, Cilly Jansen, Michel Geertse (Architectuur Lokaal), Nelleke van Thiel (BNA), Dick van Werven (Bouwend Nederland), Elte Palm (Bouwregie Netwerk), Karin van den Brand (Europa Decentraal), Nicolette Zandvliet (Neprom), Stan Lyckzak (Nevi), Vicky van Egmond (NLingenieurs), Leentje Volker (Opdrachtgeversforum in de Bouw), Henk Wijnen (PIANOo), Hein Brakel (VNConstructeurs).

¹⁸ De database is in augustus 2022 openbaar beschikbaar gesteld op <https://www.ontwerpwedstrijden.nl/>

Publicaties

- Jaarlijks rapport aan Opdrachtgeversforum in de Bouw.¹⁹
- Publicatie statistiek per kwartaal.
- *Europa en de architecten. Stand van zaken in de discussie over Europese aanbestedingen van architectendiensten*, Atelier Rijksbouwmeester i.s.m. Architectuur Lokaal.²⁰
- *Publieke opdrachten architectuur en projectontwikkeling*.²¹
- *5 jaar aanbesteden van architectuuropdrachten*, verloop van de aanbestedingen t/m de gunningen vanaf inwerkingtreding van het BAO: overzicht van de ontwikkelingen sinds de implementatie van de nieuwe wetgeving in de praktijk.²²
- Verzameling en publicatie van best practices uit de aanbestedingspraktijk: elk kwartaal in de kwartaalkrant en in de publicatie *Zo kan het ook*.²³
- Onderzoek en publicatie *Tussen de regels, beter aanbesteden van architectuuropdrachten*, in opdracht van Atelier Rijksbouwmeester.²⁴
- *Richtlijn Gezonde Architectenselecties*, i.s.m. BNA en ICSadviseurs.²⁵
- *KOMPAS light Design Build* i.s.m. Instituut voor Bouwrecht.²⁶
- *Richtlijn Evenwichtige Architectenselecties* i.s.m. BNA, TwynstraGudde en ZRi, hulpmiddel om op een doelmatige en faire manier deelnemers te selecteren voor een architectenselectie, bedoeld voor opdrachtgevers, adviseurs en architecten.²⁷
- *Portfolio Prijsvraagcultuur in Nederland*, Ontwikkeling van de bouwcultuur 1992-2022.²⁸

Bijeenkomsten

- *EU Aanbestedingendag 2008*.²⁹
- *EU Aanbestedingendag 2009*.³⁰
- *EU Aanbestedingendag 2011*.³¹ De EU Commissie noemde de website ontwerpwedstrijden.nl het meest toegankelijke aanbestedingsportal van Nederland.
- Bijdrage aan gespreksrondes van Rijksbouwmeester met architecten, publieke opdrachtgevers en externe adviseurs.
- Debat EU Aanbestedingen.³²
- *Cursus DB en UAVGC voor niet-juristen* i.s.m. Instituut voor Bouwrecht.³³

¹⁹ Jaarlijkse rapportages 2009-2013. In dit forum participeerden De Alliantie, Dienst Vastgoed Defensie, Espria, Gemeente Den Haag, Gemeente Rotterdam, NS Poort, Portaal, ProRail, Rijksgebouwendienst, Rijkswaterstaat, Rijksuniversiteit Leiden, Waterschap Hollandse Delta; voorzitter Peter Jägers.

²⁰ [Europa en de architecten. Stand van zaken in de discussie over Europese aanbestedingen van architectendiensten](#), Atelier Rijksbouwmeester i.s.m. Architectuur Lokaal, 2009.

²¹ [EU Aanbestedingendag. Publieke opdrachten architectuur en projectontwikkeling](#), Architectuur Lokaal, winter 2009 #66.

²² [5 jaar aanbesteden van architectuuropdrachten](#), Architectuur Lokaal, rapport gepresenteerd bij de landelijke manifestatie *Bouwen op Ambitie*, voor de nieuwe gemeentebestuurders ruimtelijke ontwikkeling 14 oktober 2010.

²³ [Zo kan het ook](#), Architectuur Lokaal 2011.

²⁴ [Tussen de regels, beter aanbesteden van architectuuropdrachten](#), onderzoek Architectuur Lokaal onder auspiciën van het Atelier Rijksbouwmeester in het kader van *Werken aan ontwerpkraft, Actie Agenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp (AAARO) 2013-2016*, 2016..

²⁵ [Richtlijn Gezonde Architectenselecties](#), BNA, Architectuur Lokaal en ICSadviseurs, februari 2017.

²⁶ [KOMPAS light design Build](#), Architectuur Lokaal en IBR, 20 juni 2017.

²⁷ [Richtlijn Evenwichtige Architectenselecties](#), BNA, Architectuur Lokaal, TwynstraGudde en ZRi, 2020.

²⁸ [Portfolio Prijsvraagcultuur in Nederland](#), Architectuur Lokaal 2019, 4^e halfjaarlijkse update juni 2022.

²⁹ [1^e EU Aanbestedingendag](#), 4 december 2008, Amersfoort.

³⁰ [2^e EU Aanbestedingendag](#), 3 december 2009, Amersfoort.

³¹ [3^e EU Aanbestedingendag](#), 24 november 2011, Amersfoort.

³² [5^e EU Aanbestedingendag](#), 28 november 2014, Amsterdam.

³³ Cursussen i.s.m. IBR/Monika Chao, 20 september 2016 en 30 januari 2017, Amsterdam.

- Bijdrage aan marktontmoetingen architecten en adviseurs, en aan manifest *Beter Aanbesteden* van BNA en NLBP.
- Uitvoering deelprogramma *Beter Aanbesteden* uit in de context van de *Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp 2013-2016*, als lead partner van het werkprogramma *Opdrachtgeverschap en Omgevingsrecht*.

Internationaal

- Lezingen o.a. EU Commissie Brussel, EFAP, Ierland, Duitsland, Engeland, Schotland, Denemarken, Italië, Litouwen, Cyprus, Chili, Japan.
- Initiatief oprichting internationale kennispool Vlaanderen, Duitsland; opbouw netwerk elders in EU.³⁴
- *New NL-UK portal opens European market for architecture*, presentatie initiatief portal The Fulcrum, Architectuur Lokaal (NL) en Project Compass CIC (UK) in Londen.³⁵
- Oprichting steunpunt Project Compass UK op basis van overeenkomst met Architectuur Lokaal t.b.v. organisatie Britse architectuuroopdrachten vgl. Steunpunt Architectuuroopdrachten & Ontwerp-wedstrijden in Nederland.³⁶
- Publicatie *Recent developments in Dutch design contest culture*.³⁷
- *Conference Competition Culture in Europe*, tweedaagse conferentie van Architectuur Lokaal over prijsvraagcultuur in Europa, deelname vanuit Albanië, Oostenrijk, Bosnië en Herzegovina, Bulgarije, Tsjechië, Finland, Duitsland, Ierland, Italië, Kosovo, Letland, Litouwen, Nederland, Noorwegen, Polen, UK.³⁸
- *Competition Culture in Vilnius*, internationale conferentie n.a.v. een nieuwe aanbestedingswet in Litouwen in vervolg op het EU lidmaatschap in 2004.³⁹
- Publicatie *Competition Culture in Europe 2013-2016*, resultaten van een pan-Europees onderzoek van Architectuur Lokaal, A10 new European architecture Cooperative and Project Compass CIC, m.m.v. de 17 bovengenoemde Europese landen.⁴⁰
- Twee publicaties over de praktijk van ontwerp-wedstrijden in Europa.⁴¹
- *Conference on architectural competitions*, samenwerking Europese uitwisseling over ervaringen met prijsvraagcultuur in Europa in Polen.⁴²
- Publicatie website *TheFulcrum.eu*, eerste internationale portal voor architectuuroopdrachten in alle Europese landen.⁴³

³⁴ Studiedagen [Internationale Kennispool Europees Aanbesteden](#), Atelier Vlaamse Bouwmeester, Bundesstiftung Baukultur, Architectuur Lokaal, Brussel, 3 en 4 maart 2011; vervolg [Open Oproep: alternatief voor de aanbesteding van architectuuroopdrachten in Nederland?](#) Brussel, 28 februari 2012.

³⁵ [New NL-UK portal opens European market for architecture](#), Royal Festival Hall, Londen, 25 februari 2015.

³⁶ [Overeenkomst Project Compass](#), 20 november 2015.

³⁷ Recent developments in Dutch design contest culture ICC 2016, Architectuur Lokaal t.g.v. Conference Leeds, The Competition Mesh: Experimenting with and within Architecture Competitions., 1 september 2016.

³⁸ [Ten concrete steps to improve competition culture for architecture in Europe in just one year](#), conferentie Architectuur Lokaal met vertegenwoordigers uit 25 landen, IJ-kantine, Amsterdam, 28 en 29 september 2017.

³⁹ [Competition Culture in Vilnius](#), 8 maart 2018.

⁴⁰ [Competition Culture in Europe 2013-2016](#), Architectuur Lokaal en A10 new European architecture Cooperative, 14 maart 2018.

⁴¹ [Twee publicaties over de praktijk van ontwerp-wedstrijden in Europa](#), Architectuur Lokaal, Venetië, 25 mei 2018.

⁴² [Conference on architectural competitions](#), European Centre for Geological Education Chęciny, Polen, 23-25 september 2018, onderdeel van de agenda van het internationale netwerk geïnitieerd door Architectuur Lokaal en A10 new European architecture Cooperative.

⁴³ [TheFulcrum.eu](#), Architectuur Lokaal, 29 september 2019.

- Publicatie *Competition Culture in Europe 2017-2020*, resultaten van het gelijknamige, meerjarige pan-Europese programma, geïnitieerd door Architectuur Lokaal en uitgevoerd i.s.m. A10 new European architecture Cooperative en haar correspondenten, Project Compass CIC, de technische universiteiten van Athene, Dublin, Portsmouth, Sarajevo, Sofia en Tirana.⁴⁴

1 augustus 2022

Gedurende 25 jaar heeft Architectuur Lokaal aan zowel publieke en private partijen als aan ontwerpers, veel ondersteuning geboden bij architectenselecties. Hiertoe richtte de Rijksbouwmeester inder tijd het Steunpunt Architectuuropdrachten & Ontwerpwedstrijden bij Architectuur Lokaal op.

Architectuur Lokaal ontwikkelde tal van hulpmiddelen, zoals de handleidingen KOMPAS, voor het uitschrijven van aanbestedingen, prijsvragen en ontwikkelcompetities voor architectuuropdrachten en bood de nodige ondersteuning bij opgaven in de praktijk. In de loop der jaren is nieuwe nationale en Europese wetgeving tot stand gekomen, er kwamen richtlijnen en klachtenloketten, via TenderNed zijn inmiddels tal van gegevens en beschikbaar en er zijn vele vormen van ondersteuning geïnstitutionaliseerd. Als gevolg hiervan zijn de activiteiten van het Steunpunt per 1 augustus 2022 afgerond.

De website [Ontwerpwedstrijden.nl](https://ontwerpwedstrijden.nl) is vernieuwd per 1 september 2022. De handleidingen Kompas blijven beschikbaar op deze vernieuwde website, evenals informatie over wet- en regelgeving bij het aanbesteden van architectuuropdrachten. Op deze website zijn ook de reglementen, inzendingen, juryrapporten en andere data te vinden van prijsvragen en ontwikkelcompetities waarbij Architectuur Lokaal betrokken is of is geweest. Ook de database van het Steunpunt Architectuuropdrachten & Ontwerpwedstrijden over de periode juli 2005 tot en met juli 2022 blijft online beschikbaar.

---

⁴⁴ [Competition Culture 2017-2020](#), Architectuur Lokaal, 22 januari 2021.